

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

TAVUKÇU, A.Y, GÖRAL, S. (2020). Tokat Müzesinden Bir Grup Altın Kolye. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (3), 1473-1487.

## Tokat Müzesinden Bir Grup Altın Kolye (\*)

Ali Yalçın TAVUKÇU (\*\*)

Sümevra GÖRAL (\*\*\*)

**Öz:** Takılar, ait oldukları kültürlerin izlerini taşımakta ve o kültüre ait önemli bilgiler vermektedir. Antik Dönemde Pontus Bölgesinin iç kısımlarında bulunan Tokat ve çevresinde çok sayıda antik kent bulunması nedeniyle, birçok eser ve takı Tokat Müzesi'nde sergilenmektedir. Tokat Müzesi'nde yer alan altın takıların bir kısmı kolyelerden oluşmaktadır. Bu çalışmada müsadere, satın alma ya da kurtarma kazıları sonucunda Tokat Müzesi'ne kazandırılmış kolyelerin biçim özellikleri bakımından sınıflandırılarak tanıtılması amaçlanmıştır. Müzedeki kolyeler Anadolu ya da Anadolu dışından ele geçmiş ve çeşitli müzelerde yer alan benzer örneklerle karşılaştırılarak tarihlendirilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Tokat Müzesi, Altın, Takı, Pendant.

### A Group of Gold Necklaces from Tokat Museum

**Abstract:** Jewellery carries the traces of the cultures they belong to and give important information about that culture. Due to the fact that there are many ancient cities in Tokat and its surrounding in the inter part of Pontus region, many artefacts and jewellery are exhibited in Tokat Museum. Some of the gold jewellery in the Tokat Museum consist of necklaces. In this study, it is aimed to classify the necklaces that were brought to Tokat Museum as a result of confiscation, purchase or rescue excavations by classifying them in terms of their form features. The necklaces in de museum were recovered from Anatolia or outside Anatolia and were compared with similar examples in various museums.

**Keywords:** Tokat Museum, Gold, Jewelry, Pendant.


**Makale Geliş Tarihi:** 23.12.2019

**Makale Kabul Tarihi:** 11.06.2020


#### I. Giriş

Tokat İli, antik çağlardan günümüze kadar birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bölgede yapılan kazı ve araştırmalar sayesinde tarihinin MÖ 4000 yıllarına kadar uzandığı bilinen kent, antik dönemde Pontus Bölgesi'nin iç kısımlarında yer alır (Eker-Eker, 2016: 6). Tokat ve çevresinde çok sayıda antik kent bulunması nedeniyle, geçmişten günümüze birçok medeniyete ait arkeolojik ve etnografik eser Tokat Müzesi'ne kazandırılmıştır. Bugün 40.000'in üzerinde olan koleksiyonları ile Tokat

\*) Bu makale Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalında gerçekleştirilen "Tokat Müzesi'ndeki Grek ve Roma Dönemi Altın Takıları" adlı yüksek lisans tez çalışmasının bir bölümünden türetilmiştir.

\*\*) Doç.Dr. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü (e-posta: atavukcu@atauni.edu.tr)  ORCID ID. orcid.org/0000-0001-6047-0803

\*\*\*) Uzman Arkeolog, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı (e-posta: sumeyra\_tohumcu@hotmail.com)  ORCID ID. orcid.org/0000-0002-2346-1577

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır  iThenticate intihal incelemesinden geçirilmiştir.

Müzesi, bölgenin en modern ve zengin müzelerinden birisi olarak, ülkemiz kültür ve turizmüne hizmet etmektedir<sup>1</sup>.

Tokat Müzesi'nde satın alma, bağış ve kazı yoluyla envantere kaydedilmiş, Grek ve Roma Dönemi'ne ait seksen iki adet altın takı yer almaktadır ve bu takıların çoğu mezar buluntusu olan ölü hediyeleridir. Takılar içerisinde kolye grubuna ait dört adet eser yer almaktadır. Bu çalışmada değerlendirilen takılar malzemesine, cinsine, ölçülerine, kullanımına ve dönemine göre belgeleme çalışmaları yapılarak kataloglandırılmış, analogi yöntemiyle benzerleri bulunup, tarihsel gelişimleri buldukları kontekst içerisinde saptanmaya çalışılmıştır. Takıların uygarlıklara, dönemlere göre farklılaşan geniş kapsamlı bir konu olması nedeniyle antik dönem takılarına ışık tutması ve gelecekte yapılacak olan çalışmalara alt yapı oluşturması amaçlanmıştır.

Sözsüz bir iletişim aracı olan takılar, her ne kadar kadınların süslenme aracı olarak görülse de erkekler tarafından da dönemlere, kültürlere, farklı amaçlara bağlı olarak çağlar boyunca kullanılmıştır. Bingöl, dini ve dünyevi amaçlarla kullanılan takıların, farklı amaçlarla kullanılsa da bazen bu kullanımların birbiriyle bağlantılı olduğunu belirtmektedir (Bingöl, 1999: 13). İlk çağlardaki insanlar takı yapımında kullanmış oldukları malzemelerle hayal güçlerini ve yaratıcılıklarını birleştirerek birçok obje üretmiş, üretilen örnekler zaman içinde değişen teknoloji, kullanılan malzeme ve nitelikli işçilik sayesinde zirveye ulaşmıştır (Childe, V. G. 1946: 64). Takılarda sıklıkla ve sevilerek kullanılan malzemeler altın, gümüş vb. madenler olmuş, bunların yanı sıra değerli taşlar ve yarı değerli taşlar da kullanılmıştır (Bingöl, 1999: 13). İlk örnekleri doğada kolaylıkla bulunan; taş, kemik, boynuz, deniz kabukları ve fildişi gibi malzemelerden yapılan takılar, zamanla madeni malzemenin kullanılmasıyla altın, gümüş, bakır, bronz ve demirden üretilmeye başlamıştır (Bingöl, 1999: 13; Solak, 2010: 17; Temizocak, 1994: 20; Kaplan, 2003: 9; Türe, 2004: 31; Erginsoy, 1978: 51; Oktay, 2008, 21-22; Köroğlu, 2004: 4; Tarhan, 2009: 84; Arslan, 2012: 174; Dili, 2011: 26 vd.). Aynı zamanda elmas, yakut, safir, zümrüt gibi değerli taşların yanı sıra kuvars, amatist, granat, yeşim, lapis lazuli, firuze, akik, kalseduan, opal, kaya kristali, malahit ve hematit gibi yarı değerli taşlar da kullanılmıştır (Ethem, 1990: 3; Meriçboyu, 2001: 21; Ethem, 1990: 54; Ayter, 1996: 27; Kökkılıç, 2010: 24; Şenocaklı, 2008: 6, 78, 79; Özgülner, 2007: 17; Köroğlu, 2004: 6; Richter, 1956, 28; Yıldırım, 2009: 115; Türe - Savaşçın, 2000: 60; Bingöl, 1999: 21; Arslan, 2012: 4; Konuk - Arslan, 2000: 13-69; Ethem, 1990: 42; Peker, 2013: 5; Minaz, 2013: 100; Dili, 2011: 26; Çatal, 2009: 43; Higgins, 1961: 4; Minaz, 2013: 100 vd.).

Zamanla gelişen teknoloji ve bilgi birikimi sayesinde takıların üretimi ve süsleme tekniklerinde de gelişme kaydedilmiştir (Meriçboyu, 2001: 4-5; Demir, 2008: 41; Erginsoy, 1978: 18; Timur, 2011: 10; Başak, 2008: 20-22; Higgins, 1961: 8-9; Meriçboyu, 2001: 28; Tarhan, 2009: 121-123; Higgins, 1961: 2; Bingöl, 1999: 25; Köroğlu, 2004: 9; Arslan, 2012: 90; Erginsoy, 1978: 23; Bingöl, 1999: 25). Takıların üretiminde dövme ve döküm tekniği temel alınırken, süsleme tekniğinde kazıma, ajur,

<sup>1</sup> <https://www.muze.gov.tr/tr/muzeler/tokat-muzesi>, (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2018)

kabartma, savatlama, granülasyon, taş kakma, mineleme, telkari, cameo ve kaplama gibi her biri ayrı özellikler taşıyan bir çok teknik kullanılmıştır. Kullanılan bu üretim ve süsleme teknikleri geçmişten günümüze kadar gelmiştir (Arslan, 2012: 90; Güzel, 2010: 20; Erginsoy, 1978: 20-33; Telli, 2009: 37; Köroğlu, 2004: 11; Türe-Savaşçın, 2000: 40; Bingöl, 1999: 28: 37; Şaman, 2013: 74; Demir, 2008: 54; Köroğlu, 2004: 11; Fırat, 2010: 38; Türe - Savaşçın, 2000: 43; Eralp, 1993: 182; Eroğlu, 2013: 59; Gerdan, 2007: 30; Kuşoğlu, 1994: 147).

Tokat Müzesi'nde yer alan Grek ve Roma Dönemi'ne tarihlenen 82 adet eser üzerinde yapılan incelemelerde bu tekniklerin hepsinin kullanıldığı görülmüştür (Göral, Erzurum, 2019). Konumuzu oluşturan kolye grubundaki eserlerde dövme, kabartma, kazıma, granülasyon ve telkari gibi teknikler kullanılmıştır.

Söz konusu tekniklerden dövme tekniği, madenin keşfiyle beraber kullanılan en eski maden sanatı tekniğidir. İnce bir levhanın kütük ya da örs üstünde taş, çekiç gibi aletlerle dövülerek biçimlendirilmesi de diyebileceğimiz (Erginsoy, 1978: 18) teknik, büyük parçalardan eserler ortaya çıkarılmasını sağlamıştır ve kolye grubumuzdaki eserlerin tümünde kullanılmıştır. Takıların yapımı ve süslemesinde sıkça kullanılan kuyumculuk tarihinin önemli tekniklerinden olan kabartma tekniğinde kabartmalar, maden tabakasına dıştan (yüz) ve içten (ters) ya da her ikisi birlikte çekiçlenerek uygulanır (Köroğlu, 2004: 10). Esas amacı kabartma yöntemiyle oluşturulacak eserde ışık ve gölge sağlayıp esere derinlik kazandırmak olan bu teknik de katalogumuzdaki tüm kolyeler üzerinde uygulanmıştır. Her dönemde sevilerek kullanılan kazıma tekniği, keskin uçlu çelik kalemler veya keskiner kullanılarak çizilen desen üzerinde yivler oluşturmak suretiyle yapılan süsleme tekniği olup, Kat. No. 1, 2 ve 4 de de uygulandığını görmekteyiz.

Granülasyon tekniği (Kökkılıç, 2010: 28; Erginsoy, 1988: 32-33, Kuşoğlu, 1991: 32-33, Savaşçın - Türe 1986: 26; Türe - Savaşçın, 2000: 46) kelime anlamı olarak tanelene anlamına gelmektedir. Metal bir zemin üzerine metal top şeklindeki tanelerin çeşitli şekillerde dizilmesiyle oluşturulan ve genelde altın takıların bezeme ögesi olarak kullanılan süsleme tekniğini Kat. No. 3'de görmekteyiz. Hem süs eşyası hem de takı yapımında kullanılan bir teknik olan telkari, çeşitli biçimde ve kalınlıkta tel şekline getirilen altın, gümüş, bakır gibi yumuşak metallerin, maden üzerine kıvrılarak, sarılarak veya örülerek çeşitli desenler oluşturacak şekilde biçim verilip kaynaklanmasıyla yapılan bir süsleme sanatıdır. (Ergenekon, 1980: 13; Vitiello, 1995: 241; Erüz, 1993: 34; Köroğlu, 2004: 14; Türe - Savaşçın, 2000: 38; Bingöl, 1999: 26; Eralp, 1993: 180; Kuşoğlu, 1994: 147; Erginsoy, 1978: 1140; Erginsoy, 1978: 37; Gerdan, 2007: 121) ve eserlerimiz arasında Kat. No. 4'deki kolyede kullanılmıştır.

Kolyeler, Roma Döneminde; zincir kolyeler, pandantifler, kolye sarkaçları, madalyonlar ve gerdanlıklar şeklinde sevilerek kullanılmıştır (Meriçboyu, 2001: 210-225; Dili, 2011: 100; Arslan, 2012: 36; Karagöz, 2013: 24). Bu dönemde değerli ve yarı değerli taş kullanımı arttığı için, altın kolye uçlarının ve değişik taşların kullanıldığı kolyeler MS 2. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlamıştır. (Meriçboyu, 2001: 210-225; Dili, 2011: 100; Arslan, 2012: 36). Ajur, telkari ve niello tekniği de bu dönemde kullanılmaya devam etmiştir. (Türe - Savaşçın, 1986: 8-14; Meriçboyu, 2001: 210-225;

Dili, 2011: 100). Türe “Roma Döneminde değişik şekillerde örülmüş veya iri plakalardan oluşmuş zincir kolyelere asılmış pandantif olarak adlandırılan kolye sarkaçları yaygındır. Bunların büyük bir bölümü koruyucu anlamlar taşır. Bazen de zincirler üzerinde içinde sikke, cameo, renkli taş kakma veya kabartma portreler olan madalyonlar asılır” şeklinde bilgiler aktarmaktadır (Türe, 2004: 150).

## II. Tokat Müzesindeki Altın Kolyeler

Tokat Müzesi envanterine kayıtlı olan Kat. 1-4 numaralı kolyeler içerisindeki kabartma kolye **Kat. No. 1 (Resim 1)**, müzede yer alan altın takılar içindeki en gösterişli olanıdır. Çevresi, minik yuvarlak altın küreciklerin yan yana yapıştırılmasıyla oluşturulmuş kolye ucunun üzerinde yüksek kabartma tekniğinde, Aphrodite (?) olması muhtemel 4/3 cepheden bir kadın portresi işlenmiştir. Başı hafif sola dönük portrede, başta alçak bir stephane yer alırken bunun altında alın kısmında ikiye ayrılan saçlar dalgalar halinde yandan arkaya doğru taranmıştır. Kadın başının altında, sol tarafta Eros olması muhtemel bir çocuk kabartması tasvir edilmiştir. Yanlardan içe doğru kavisli, ortası silmeli halka ile madalyon kolyeye bağlanmaktadır. İnce yivlerle boyuna dilimlenmiş, yer yer ezik ve delik olan bikonik formlu, altı adet altın boncuk, renkli taş ya da cam boncuklarla dönüşümlü olarak dizilmiştir. Araya yerleştirilen altı adet boncuğun ikisi basık kürevî formda ve beyaz, ikisi bikonik formda ve turuncu diğer ikisi ise çokgen formlu olup yeşil ve eflatundur.

Yüksek kabartma şeklindeki büst madalyonlar sıvama metoduyla yapılarak daha sonra süslemeleri eklenmiştir (Meriçboyu, 2000: 32). Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde yer alan kolye öğeleri Tokat Müzesi örneğinde yer alan yivli bezemelerle süslü zeytin çekirdeği biçimindeki tanelere benzemektedir (Bingöl, 1999: 111). Altın levhadan kesilmiş taneler, kalıp üzerinde çevrilerek çekirdek şekli verilmiş, uçlarına ise altın halkacıklar yerleştirilmiştir. Meriçboyu’ndan öğrendiğimize göre, uzun tahıl tanesi biçimli üzeri yiv süslü tanelerin benzerleri Sardes’te ele geçmiştir (Meriçboyu, 2001: 210-225). Meriçboyu bu taneleri MS 2-3. yüzyıla tarihlenmektedir. Kat. No. 1, Zonguldak’ta ele geçen ve satın alma yöntemiyle Anadolu Medeniyetleri Müzesi koleksiyonlarına kazandırılan bir madalyon ile sadece teknik açıdan değil aynı zamanda genel özellikleri bakımından da benzerlik göstermektedir. İnce altın levha üzerine repousse teknikle yapılmış tanrıça kabartması eserimize kullanılan teknik ve genel özellikler bakımından benzerlik göstermektedir. Telkari ve repousse tekniği kullanılarak yapılan üzerinde tanrıça kabartmasının (Aphrodite?) işlendiği madalyon MÖ 3-2. yüzyıla tarihlenmektedir (Bingöl, 1999: 141, Kat. No. 154). Marshall ve Ogden, Repousse tekniği kullanılarak yapılan madalyon şeklindeki benzer örnekleri MÖ 3. yüzyıla tarihlenmektedir (Marshall, 1969: 2307, 269; Ogden, 1982: 11). Higgins, form, teknik ve süsleme bakımından Tokat örneği ile benzerlik gösteren bir eseri Helenistik Dönem öncesine vermiştir (Higgins, 1961: 152). Kullanılan teknik, işçilik ve bezeme yönlerinden karşılaştırdığımız örneklerden yola çıkarak eserimizi MÖ 3-2. yüzyıla tarihleyebiliriz.

Kurtarma kazısıyla ele geçen **Kat. No. 2 (Resim 2)**’de yer alan kolye, altın parçasının dövülerek kenarlarındaki deliklere doğru daraltılmasıyla, iki adet de tesbih imamesi

şeklinde ve yirmi sekiz adet söbe formlu olmak üzere toplam otuz parça boncuktan oluşan bir kolyedir. İmame formlu tanelerden birinin ince tarafı kırıktır.

Roma Dönemi kolyeleri içinde sarkaçlı, sarkaçsız, zincir, boncuklu ve sadece boncuklardan oluşan kolye çeşitleri bulunmaktadır ( Meriçboyu, 2001: 210-225; Dili, 2011: 100). Bu kolye de, içleri boş ortalarından birleştirilmek suretiyle oluşturulmuş altın küre formlu boncuklardan oluşmaktadır. Geçen zaman içerisinde bazı boncuklar genelde birleştirilme yerleri olan orta bölümlerinden kırılmıştır. Yozgat'ta ele geçen kolyenin ucunda küre formlu sarkaç bulunmaktadır ve Bingöl MÖ 4. yüzyıla tarihlenmiştir (Bingöl, 1999: 116). Bu kolye üzerinde yer alan sarkaçlar, bizim kolyemizde yer alan küre formlu altın boncuklara yakın benzerlik göstermektedir. Ayrıca Karaoğlan'da bulunarak Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne kazandırılmış Helenistik Döneme tarihlenen benzer bir kolye ögesinde de boncuk taneleri kullanılmıştır (Bingöl, 1999: 122). Sözüne ettiğimiz bu örnek de orta yerlerinden birleştirilmiştir.

Menemen-Samurlu'da ele geçen ve İzmir Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen altın kolye, yirmi üç adet uzun ve yirmi dört adet yuvarlak altın boncuktan oluşmaktadır. Ayrıca Tokat Müzesi örneğindeki gibi içi boş silindirik parçalardan yapılmış ve bu parçaların üzeri yiv süslüdür. Sokullu, bu eseri Helenistik Dönem'e tarihlenmektedir (Sokullu, 2003: 184). Bu bilgiler ışığında eserimizi Helenistik Döneme, MÖ 3-2. yüzyıla tarihlenmek mümkündür.

**Kat. No. 3 (Resim 3)**'de yer alan altın kolye, iki ucunda bulunan yuvarlak başlıklar ve bir kanca yardımıyla birleştirilmiştir. Kalın bir halka ile saç örgüsü şeklindeki zincire geçirilmiş, içi boş küre şeklinde bir kolye ucu vardır. Kolye ucunun, uç kısımları inceltirilip hilal şekline getirilmiştir ve ince uçların üzerinde iki adet granüle bezeme bulunmaktadır. Aynı bezeme hilalin kalın kısmında da yer almaktadır.

Kolye yapımında Helenistik Dönem'den itibaren örgü ve şerit zincir kullanılmaya devam etmiş ve zincir gerdanlıklar çeşitli biçimlerde üretilerek tek düzelikten kurtulmuştur (Meriçboyu, 2001: 168). Türe'ye göre (Türe, 2005: 149), Roma Dönemi'nde Helenistik Dönem'den farklı olarak zincirin kilit uçlarına insan ve hayvan başlıkları kullanılmayıp, kilit basit bir çengel ve karşılığındaki halkayla düzenlenmiş, ayrıca dinsel, büyüsel anlamlı pandantifler eklenmiştir. Bu nedenledir ki bazı kolye zincirlerinde uçları topuzlu hilaller kullanılmıştır (Türe, 2005: 149). Burdur'da ele geçen uçları topuzlu sarkacı, MS 1. yüzyıla tarihlenen Meriçboyu, hilal biçimli sarkaçların Suriye'den yayıldığını ve Tanrı Men'i simgelediğini belirtmektedir. (Meriçboyu, 2001: 168). Balıksırtı zincir açısından Kat. No. 3 ile aralarında bağlantı kurabileceğimiz bir Roma Mezarı'ndan ele geçen örnek, Higgins tarafından MÖ 27 – MS 100 yıllarına tarihlenmiştir. (Higgins, 1961: 187). Marshall tarafından Roma Dönemi'ne verilen bir kolye sarkacı ve zinciri, Tokat örneği ile yakın benzerlik göstermektedir (Marshall, 1969: 315). Uç kısmında yer alan hilal motifinin bir taş ile sonlandırıldığı görülen bu örnek, MS 2-3. yüzyıla tarihlenmektedir. Ogden'den öğrendiğimize göre, iki farklı zincir tipi bulunmaktadır. (Ogden, 1982: 57). Bunlar, sade ve birbiri içine geçirilmiş ilmek şeklindedir. Araştırmacı, ikinci tipin Sümer ve Mısır kökenli olduğunu belirtmektedir. (Ogden, 1982: 57). Kanca kapama özelliklerini de detaylı bir şekilde inceleyen Ogden,

kolyemizde yer alan kapama şeklini “Variety Of Fasteners Gold Necklets” başlığı altında incelemiş ve “E” grubuna dahil etmiştir (Ogden, 1982: 75). Kat No. 3’e benzer başka bir örnek, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ne 15111 envanter numarasıyla kayıtlıdır. Lunula şekline benzetilen kolye sarkacıyla zincir, Bingöl tarafından MÖ 1-MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir (Bingöl, 1999: 124). Bu örneğin yanı sıra, Burdur’da ele geçen ve satın alma yöntemiyle Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi koleksiyonlarına dahil edilen pandantifler de kolye sarkacımızla form ve teknik özellikleri yönünden birebir benzerlik göstermektedir. Her üç örnek de Bingöl tarafından MS 1. yüzyıla tarihlenmiştir (Bingöl, 1999: 124). Ogden Roma Dönemi’ne tarihlediği aynı özellikleri taşıyan ve altın kolye ucu ile ince örgülü zincirden oluşan benzer bir kolyeyi MS 1-2. yüzyıla tarihlenmektedir (Ogden, 1953: 221). Özgülner, sarkaçsız, örgü şeklindeki kolye zinciri için MS 1-2. yüzyıl aralığını önermektedir (Özgülner, 2007: 127). Antalya Müzesi koleksiyonlarında yer alan Arnavut zincirinden yapılmış altın bir zincir (Koçar, 2011: 93) ve Newyork Metropolitan Museum’daki<sup>2</sup> sarkaçsız kolye zinciri de Roma Dönemi tarihlenmiştir. Eserimizi; kolye zinciri, kanca ve kolye ucu üzerinde kullanılan teknikleri de dikkate alarak yakın benzerlik gösterdiği örnekler doğrultusunda, MS 1-2. yüzyıla tarihlenmek uygun olacaktır.

Tokat Müzesi altın eserleri içerisinde yer alan son kolye **Kat No. 4 (Resim 4)**’dür. On beş adet helezonik bezemeli altın boncuğun etrafına farklı renklerden, irili ufaklı otuz dokuz adet boncuk yerleştirilmiş, kolyenin ucunda yuvarlak bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun ortası dışa hafif bombeli şekilde yapılmış ve kenarlarına telkari tekniğiyle çiçek ve yaprak motifleri işlenmiştir. Olasılıkla renkli boncuklar ve altın borucuklar bir ip yardımıyla dizilip kolye haline getirilmiştir. Türe’ye göre, değişik renklerde altın montörlü süs taşlarının montörlerdeki halkaların birbirine bağlanmasıyla oluşturulan kolyeler MS 2. yüzyılda ortaya çıkan özgün modellerdir. (Türe, 2005: 150). Kolye madalyonu yönünden Newyork Metropolitan Museum koleksiyonlarında bulunan bir örneğe oldukça benzerlik göstermektedir. Bu madalyon<sup>3</sup>, dışa doğru bombeli şekilde yapılmıştır ve üzerinde telkari tekniğinin kullanılmış olmasıyla Tokat örneğini hatırlatır. Marshall, kullanılan teknik ve form yönünden benzer bir örneği, MS 1-2. yüzyıla tarihlenmiştir (Marshall, 1969: 317). Bu durumda, Kat No. 4’ü, benzer örnekler ışığında MS 1-2. yüzyıla tarihlenmek uygun olacaktır.

### III. Değerlendirme ve Sonuç

Çalışmamızda, Karadeniz Bölgesi’nin derin tarihini yansıtan illerinden biri olan Tokat Kenti’nin antik çağ da takı kültürü ve kuyumculuğu hakkındaki fikirler edinmek üzere boyun takıları içerisinde yer alan dört adet kolye incelenmiştir. Söz konusu takılar kurtarma kazıları, müsadere ve satın alma yoluyla müzeye kazandırılmıştır. Dövme, kabartma, kazıma, telkari, granülasyon, zincir örgü teknikleri kullanılan eserlerin bazılarında renkli boncuklar kullanılmış, birden fazla teknikle süsleme yapılmıştır. Bu

<sup>2</sup> <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/249213>, (Erişim Tarihi: 18.03.2019).

<sup>3</sup> [https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243096?searchField=All&sortBy=Date&what=Earrings&ft=\\*&offset=140&rpp=20&pos=159](https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243096?searchField=All&sortBy=Date&what=Earrings&ft=*&offset=140&rpp=20&pos=159);  
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/246092> (Erişim Tarihi 18.03.2019)

uygulamalar takıların estetik açıdan daha gösterişli olmasını sağlamıştır. Kolyeler hakkında nihai yargıya varmada daha önce yayınlanmış örneklerin stil, teknik ve malzeme gibi özelliklerinden yola çıkarak yaklaşık bir tarih verilmeye çalışılmıştır. Dönem modası olan eserler de bu konuda destek sağlamıştır. Tokat Müzesindeki altın takılar daha geniş bir tarih aralığına işaret etse de (Göral, Erzurum, 2019) kolyeler, MÖ 3. yy ile MS 2. yy arasında yapılmışlardır.

Bazı eserlerin oldukça gösterişli, bazılarının ise sade yapıda olması, özel günlerde kullanıldıkları gibi günlük hayatta da kullanıldıklarını; sadece zenginlere hitap eden gösterişli eserlerin değil sıradan vatandaşlar için de sade takıların üretilmiş olabileceğini göstermektedir. Takılar içerisinde yer alan bazı örneklerin Tokat ili dışında, farklı bölgelerde de ele geçmiş olması, ticaret yoluyla bu bölgeye gelmiş olabileceğini düşündürmektedir. Müzede yer alan takıların büyük çoğunluğu Niksar Leylekli Çeşme, Zile Yalnız Türbe Mevkii, Niksar Ünye Caddesi ve Erbaa Pınarbeyli gibi kurtarma kazıları ile müzeye kazandırılmıştır. Bu bilgi bize Antik Çağda Tokat Kenti çevresinde takı üretimi yapılmış olma ihtimalini düşündürse de bu konuda net bir sonuca varmak ancak bir atölye, kuyumculuk aletleri ve kalıpları gibi maddi kalıntılar ve daha kesin deliller gerektirmektedir.

#### IV. Katalog

**Katalog No:** 1

**Müze Envanter No:** 5937

**Buluntu Şekli/Yeri:** Müsadere

**Müzeye Geliş Tarihi:** 15.08.1983

**Müzedeki Yeri:** Teşhir

**Ölçüler :** Ağırlık:11,75 gr Kal:0,1 cm Çap: 3,5 cm Boncuk Gen.:0,68 cm Boncuk Kal.: 0,80 cm Bakla Uz.: 1,9 cm.

**Yapım Tekniği:** Dövme, Kabartma, Granülasyon, Kazıma Tekniği

**Durumu:** Kullanılmış- Eksiktir.

**Tanım:** Çevresi, minik yuvarlak altın küreciklerin yan yana yapıştırılmasıyla oluşturulmuş kolye ucunun üzerinde yüksek kabartma tekniğinde 4/3 sağdan bir kadın portresi (Aphrodite) yapılmıştır. Alın kısmında ikiye ayrılan saç dalgalar halinde yandan arkaya doğru taranmıştır. Baş hafif sola eğiktir. Sol tarafta Eros olması muhtemel bir çocuk kabartması tasvir edilmiştir. Yanlardan içe doğru kavisli, ortası silmeli halka ile madalyon kolyeye bağlanmaktadır. İnce yivlerle boyuna dilimlenmiş, yer yer ezik ve delik olan bikonik formlu, altı adet altın boncuk, renkli taş ya da cam boncuklarla dönüşümlü olarak dizilmiştir. Araya yerleştirilen altı adet boncuğun ikisi basık kürevî formda ve beyaz, ikisi bikonik formda ve turuncu diğer ikisi ise çokgen formlu olup yeşil ve eflatundur.

**Benzer Örnekler:** Dili, 2011, 100; Arslan, 2012, 36; Karagöz, 2013, 24; Meriçboyu, 2001, 32; Bingöl, 1999, 111; Marshall, 1969, 2307, 269; Ogden, 1982, 11; Higgins, 1961, 152.

**Tarih:** MÖ 3-2.Yüzyıl.



**Kat. No. 1, Resim 1**



**Katalog No:** 2

**Müze Envanter No:** 6381

**Buluntu Şekli/Yeri:** Kurtarma Kazısı, Erbaa/Pınarbeyli.

**Müzeye Geliş Tarihi:** 06.10.1986.

**Müzedeki Yeri:** Teşhir.

**Ölçüler:** Ağırlık: 8 gr Tane Çap:0,4 cm İmame Uz: 0,3 cm Top Gen:0,80 cm.

**Yapım Tekniği:** Dövme.

**Durumu:** Bazı boncuklar kırık ve eksiktir.

**Tanım:** İçi boş levha şeklindeki altınların dövülüp yuvarlatılarak, birleştirilmesi sonucu oluşturulan ikisi tesbih imamesi şeklinde ve söbe şekilli yirmi sekiz adet boncuk olmak üzere toplam otuz parçadan oluşan bir kolyedir.

**Benzer Örnekler:** Meriçboyu, 2001, 210-225; Dili, 2011, 100; Bingöl, 1999, 116, Kat. No, 117, 122; Sokullu, 2003, 184.

**Tarih:** MÖ 3-2.Yüzyıl.



**Kat. No. 2, Resim 2**

**Katalog No:** 3

**Müze Envanter No:** 7754

**Buluntu Şekli/Yeri:** Satın Alma

**Müze Geliş Tarihi :-**

**Müzedeki Yeri:** Depo

**Ölçüler:** **Ağırlık:** 15,10 gr **Uzunluk:** 35 cm **Kalınlık:** 0,3 cm.

**Yapım Tekniği:** Dövme, Granülasyon, Kabartma Tekniği.

**Durumu:** Kullanılmış- Tümdür.

**Tanım:** Yuvarlak birer halkayla sonlanan saç örgüsü şeklindeki kolyenin iki ucu bir kanca yardımıyla birleştirilmiştir. Hilal şeklinde bir kolye ucu vardır. İki yivli kalın bir halka ile zincire geçirilmiştir. Uçları uzun hilal formundaki kolye ucunun üzerine iki adet granüle bezeme yapılmıştır. Aynı bezeme kolye ucunun kalın kısmında da yer almaktadır.

**Benzer Örnekler:** Meriçboyu, 2001, 168; Türe, 2005, 149; Türe, 2005, 149; Higgins, 1961, 187; Marshall, 1969, 315; Ogden, 1982, 57; Bingöl, 1999, 124; Ogden, 1953, 221; Özgülner, 2007, 127; Koçar, 2011, 93; Ogden, 1992: 48; Aydın Tavukçu, 2007, 284; <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/249213>.

**Tarih:** MS 1-2. Yüzyıl.



**Kat. No. 3, Resim 3**

**Katalog No:** 4

**Müze Envanter No:** 7494

**Buluntu Şekli/Yeri:** Müsadere

**Müze Geliş Tarihi:** 03.06.2011

**Müzedeki Yeri:** Depo

**Ölçüler:** Ağırlık: 40,32 gr Uzunluk:52 cm Kalınlık: 0,2 cm Atın Pandantif Çapı:2,27 cm Kolye Ucu Kalınlık:0,2 cm

**Yapım Tekniği:** Dövme, Kabartma, Kazıma, Telkari Tekniği.

**Durumu:** Kullanılmış- Tümdür.

**Tanım:** On beş adet helezonik bezemeli altın boncuğun etrafına renkli irili ufaklı otuz dokuz adet boncuk yerleştirilmiştir. Kolyenin ucunda yuvarlak bir madalyon bulunmaktadır. Ortası hafif dışa bombeli şekilde yapılmış ve kenarları telkari tekniğiyle yapılan bitkisel motiflerle süslenmiştir.

**Benzer Örnekler:** Marshall, 1969, 317, Kat. No. 2734; Türe, 2005, 150; [https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243096?searchField=All&sort=By=Date&what=Earrings&ft=\\*&offset=140&rpp=20&pos=159](https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243096?searchField=All&sort=By=Date&what=Earrings&ft=*&offset=140&rpp=20&pos=159); <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/246092>.

**Tarih:** MS 1-2. Yüzyıl.



Kat. No. 4, Resim 4

### **Kaynaklar**

- Arslan, S. (2012). Anadolu Medeniyetlerinde Kullanılan Takıların Günümüz Seramik Sanatında Yeniden Yorumlanması, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın Tavukçu, Z. (2007). Parion Nekropolü 2005 Yılı Buluntuları, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayter, A. (1996). Kuyumculuk Meslek Bilgisi ve Mücevherat Sanatı. (Birinci Baskı). İstanbul: Asgold Kuyumculuk AŞ. Yayınları.
- Bingöl, I. (1999). Antik Takılar, Ankara: Anadolu Medeniyetler Müzesi Yayınları.
- Childe, V. G. (1946). Doğunun Prehistoryası, Ankara.
- Çatal, G. (2009). Antik Anadolu Madenciligi, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, J. S. (2008) Gaziantep Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Yüzükler ve Yüzük Taşları, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dili, Ş. (2011). Anadolu'da Antik Çağ Altın ve Gümüş Takı Buluntuları: Araştırmaların Aşaması Hakkında Bir Değerlendirme, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eker, K.-Eker, F. (2016). Tokat Müzesi'ndeki cam Kaplar, Camın 3D Modelleme Uygulamaları, Saarbrücken.
- Eralp, N. (1993). Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silah Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Ergenekon, C. (1980). Telkari Gümüş İşlemeciliğinde Kullanılan Araç ve Gereç ve Teknikler, Ankara: Kız Meslek Yüksek Okulu Yayını.
- Erginsoy, Ü. (1978). İslam Maden Sanatının Gelişmesi. (Birinci Baskı), İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Eroğlu, E. M. (2013). Ege Üniversitesi Etnografya Müzesinde Bulunan Takıların Teknik ve Tasarım Özelliklerinin İncelenmesi, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Eruz, F. ( 1993). Konuşan Maden: Tombak ve Gümüş Madeni Eserler Koleksiyonu, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ethem, M. Y. (1990). A'dan Z'ye Kıymetli ve Yarı Kıymetli Taşlar (Süs Taşları), Ankara: Teknik Yayınevi.
- Fırat, Y. (2010). Mardin İli Gümüş Telkari Kadın Takıları, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi),Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Gerdan, Y. (2007). Takı ve Takı Tasarımının Eğitimdeki Yeri ve Önemi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Göral, S. (2019) Tokat Müzesi'ndeki Grek ve Roma Dönemi Altın Takıları, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güzel, P. (2010). Van İlindeki Savatlı Gümüş Takılar, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Higgins, R.A. (1961). Greek and Roman Jewellery, University of California Press, London.
- Kaplan, K. (2003). Türkiye 'de Kuyumculuk ve Altın, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Karagöz, M. (2013). Topkapı Sarayı Müzesi ve Türk ve İslam Eserleri Müzesinde Bulunan Osmanlı Dönemine Ait Takılarının İncelenmesi, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Koçar, N. (2011). Roma Dönemi Takıları Üzerine Bir Analiz: Antalya Müzesi Roma Dönemi Takıları Örneği, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Konuk, K. - Arslan, M. (2000). Anadolu Antik Yüzük Taşları ve Yüzükleri, Ankara: Yüksel Erimtan Koleksiyonu.
- Kökkılıç, Ö. (2010) Anadolu Medeniyetlerinde Takının Kullanılması, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Koroğlu, G. (2004). Anadolu Uygarlıklarında Takı, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Kuşoğlu, M. Z. (1991). Türk Sanatında Güherse, İstanbul: İlgı Yayınları.
- Kuşoğlu, M. Z. (1994). Kuyumculuk Ansiklopedisi, 5. cilt. İstanbul.
- Marshall, F.H. (1969). Catalogue Of The Jewellery Greek Etruscan And Roman in the Departments Of Antiquities British Museum, Newyork Petropolitan Museum, Londra Victoria and Albert Museum, Londra.
- Meriçboyu, Y. A. (2000). "Anadolu Eski Çağında Takıların Dili", *Sanat, Kültür, Antika, Çağlar Boyunca Takı ve Mücevher* Sayı:17, Portakal Sanat ve Kültür evi, s. 20, İstanbul.
- Meriçboyu, Y. A. (2001). Antikçağ'da Anadolu Takıları, İstanbul: Akbank Kültür ve Sanat Kitapları 69.
- Minaz, Ö. (2013). Truva Dönemi Takıları ve Günümüze Yansımaları, İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ogden, J. (1953). "Jewellery Of The Ancient World, Bulletin of the Rdyal Ontario

Museum of Archaeology University of Toronto.

- Ogden, J. (1982). *Jewellery of the Ancient World*, Trefoil Books Ltd, Londra.
- Ogden, J. (1992). *Interpreting The Past, Ancient Jewellery*, University of California Press; First Edition edition.
- Oktay, B. (2008). "Taş Çağı'ndan Tunç Çağı'na Anadolu'da Maden Sanatın Gelişimi ve Kullanımı", Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi.
- Özgülner, N. (2007). *Perge Kazılarında Bulunmuş Takılar*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Peker, P. (2013). *Erken Tunç Çağı Anadolu Takıları*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Richter, G.M.A. (1956). *Engraved Gems*, The Metropolitan Museum of Art Bulletin.
- Sokullu, Ö. (2003). *Antik Dönem Ege Kültüründe Takı Sanatı- İzmir Arkeoloji Müzesi Takı Koleksiyonundan Örnekler*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Solak, S. (2010). *Çağdaş Takı Sanatında Porselen Malzeme Kullanımı*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şaman, N. (2013). *Çağlar Boyu Takı ve Kalite Yönünden Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenocaklı, N. - Şenocaklı, E. (2008). *Mücevherlerin Sırları*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Tarhan, Ç. M. (2009). *Urartu Maden Teknolojisi*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Telli, E. (2009) *Mardin Altın Telkari İşçiliği*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler, Enstitüsü.
- Temizocak, Y. (1988). *Türk Kuyumculuğunun Dünü ve Bugünü. I. Ulusal Sanat Sempozyumu*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Timur, V. (2011). *Van Müzesi'ndeki Urartu Bilezikleri*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türe, A. (2005). *Takımın Öyküsü*, İstanbul: Goldaş Kültür Yayınları.
- Türe A.- Savaşçın Y. (1986) "Anadolu Takıları ve Roma Takıları" *Antika*, Mayıs, 8-14, 11-20.
- Türe, A. Savaşçın, Y. (1986), "Takı Malzemeleri ve Teknikleri V", *Antika Dergisi*, Cilt.2, s. 15.

- Türe, A. Savaşçın, Y. (2002). Anadolu Antik Takıları, İstanbul: Goldaş Kültür Yayınları -2.
- Türe, A. (2004). Takılar ve Süs Taşlarında Sembollerin Dili, İstanbul: Goldaş Kültür Yayınları.
- Vitello, L. (1995). Modern Teknik ve Pratik Kuyumculuk, Hazırlayan: Ulvi Şeker, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yıldırım, Ü. (2009). Antik Dönemde Kadın ve Süslenme, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, G. (2007). Takı ve Takı Tasarımının Eğitimdeki Yeri ve Önemi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara : Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

#### **İnternet Kaynakları**

- T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Müzeler, (2018).  
<https://www.muze.gov.tr/tr/muzeler/tokat-muzesi>.
- Metropolitan Museum of Art ( 2019).  
[https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243096?searchField=All&sortBy=Date&what=Earrings&ft=\\*&offset=140&rpp=20&pos=159](https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243096?searchField=All&sortBy=Date&what=Earrings&ft=*&offset=140&rpp=20&pos=159);  
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/246092>
- Metropolitan Museum of Art ( 2019).  
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/249213>.